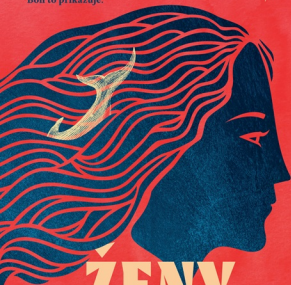

**KIRAN MILLWOOD
HARGRAVE**

„Čarodějnicu
nenecháš nažive.
Boh to prikazuje.“

absynt

ZENY Z VARDŮ

Preložila Kristína Svrčková

absynt

ŽENY Z VARDŮ

**KIRAN MILLWOOD
HARGRAVE**

**ŽENY
Z VARDŮ**

Preložila Kristína Svrčková

Absynt 2024

Copyright © 2023, Kiran Millwood Hargrave 2020

Translation © Kristína Svrčková 2024

Layout © Pavlína S. Morháčová

ISBN 978-80-8203-546-2

Preklad publikácie podporil z verejných zdrojov
formou štipendia Fond na podporu umenia

Vydanie publikácie podporil z verejných zdrojov
Fond na podporu umenia

u. fond
na podporu
umenia

*Venujem svojej mame,
Andrei, a všetkým ženám,
ktoré ma vychovali a vychovávajú*

PRÍKAZ KRÁĽA

Ak sa nejakému čarodejníkovi
alebo veriacemu dostalo Božej obety,
Jeho Svätého Slova a kresťanstva,
a on sa pritom oddal diablovi,
nech je hodený do ohňa a upálený.

Z

Dánsko-nórskeho dekrétu o čarodejníctve z roku 1617,

PLATNÉHO VO FINNMARKE OD ROKU 1620

BÚRKA

*Vardø, Finnmark,
severovýchodné Nórsko,
1617*

Včera v noci sa Maren prisnilo, že na skaly pred jej domom vyplavilo veľrybu.

Zliezla z útesu k jej vzdúvajúcemu sa telu, oprela si oko o to jej a objala tú veľkú zápachajúcu oblinu. Viac pre ňu nemohla urobiť.

O chvíľu sa za ňou po čiernej skale ako mravce prihrnula armáda chlapov, ich vypracované postavy, čepele a kosačky sa mihali v mesačnom svetle. Začali sa oháňať zbraňami a rezať ešte skôr, ako veľryba stihla poslednýkrát vydýchnuť. Vzpínala sa a oni ju s prísnymi výrazmi v tvárach obopínali ako rybárska sieť svoj úlovok. Marenine ruky sa začali predlžovať a objatie silnieť – tak naširoko a urputne ju stískala –, až si nebola istá, či veľrybe pomáha alebo blíži. Netrápila sa tým, len hľadela do toho oka, ani nežmurkla.

Zviera sa napokon utíšilo, jeho dych sa rozplýval do okolia, zatiaľ čo muži sekali a rezali. Pach veľrybieho tuku z horiacich lampášov zacítila Maren skôr, než sa prestalo hýbať, oveľa skôr, ako žiarivý kotúč jeho oka otupel pod jej pohľadom.

Skočila medzi skaly a odrazu sa ocitla na morskom dne. Noc nad ňou bola temná a bezmesačná, hviezdy

jazvili hladinu. Ponorila sa pod hladinu a zo spánku sa prebrala zadychčaná, v nose a v hrdle cítila dym. Chuť páleného tuku jej uviazla pod jazykom a nedala sa zmyť.

Prvá

Búrka sa prihnala ako blesk z jasného neba. Takto o nej budú hovoriť v nasledujúcich mesiacoch a rokoch, keď páľčivá bolesť v očiach ustane a v hrdlách splasne horká hrča. Keď konečne zapadne do príbehov. Ani vtedy však nebude zrejmé, čo sa vlastne stalo. Stáva sa, že slová nestačia: dávajú podobu príliš ľahko, nedbalo. A v tom, čo Maren videla, nebolo zmilovania ani ľahkosti.

V to popoludnie jej tá najlepšia lodná plachta leží v lone ako deka, Mamma a Diinna držia v rukách ďalšie rohy. Ich menšie, precíznejšie prsty šijú menšie, precíznejšie stehy do trhlín od vetra, zatiaľ čo Maren láta diery, ktoré po sebe zanechali sťažňové upínadlá.

Vedľa ohňa sa suší kôpka bieleho vresu, ktorý jej brat Erik narezal na nízkej hore na pevnine. Zajtra, keď už bude po všetkom, Mamma jej dá tri plné hrste na vankúš. Vankúš rozpára, napchá doň všetko spolu so zeminou, tá medová vôňa sa jej po mesiacoch zatuchnutého posteľného zápachu a neumytých vlasov bude priam hnusiť. Zahryzne sa doň a bude kričať, až jej pľúca budú písať od sladkej pachuti špiny.

Odrazu ju niečo prinúti zdvihnúť zrak a pozrieť sa smerom k oknu. Nejaký vták, čierny na čiernom plátne noci, či azda zvuk? Postaví sa, aby sa ponatáhovala, aby sa zadívala na záliv, nezvlnený, sivý, a za ním na otvorenom mori na špičky vln trblietajúce sa ako črepiny skla. Člny sa voľne kolíšu na vlnách, na oboch koncoch sa slabo mihocú drobné lampáše.

Predstavuje si, že dokáže rozoznať Pappov a Erikov člň od ostatných a jeho druhú najlepšiu plachtu pevne pripevnenú k sťažňu. Ťahy a zábery veslovania, ich chrbty na obzore, kam sa chodí ukladať slnko, ktoré už mesiac nevideli a ešte mesiac neuvidia. K mužom bude stále prenikať svetlo vardøských domov bez závesov v oknách, stratených vo vlastnom mori matne osvetlenej zeme. Už sú za Hornøyskou ihlou, blízko miesta, kde popoludní spozorovali húf rýb, ktorý k pohybu vyburcovala veľryba.

„Už bude preč,“ chlácholil ich Pappa. Mamma sa veľrýb desí. „Najedená bude do popuku, kým nás tam Erik dopraví tými svojimi sledovitými rukami.“

Erik len sklonil hlavu, aby ho Mamma mohla pobožkať, a manželka Diinna mu mohla pritlačiť palec na čelo, o ktorom Sámovia hovoria, že sa odtiaľ odvíja niť, ktorá mužov na mori opäť privedie domov. Rukou na chvíľu spočinul na jej bruchu, čím cez pletenú tuniku ešte zvýrazil oblinu. Jemne ho odstrčila.

„Nechaj, privoláš ho predčasne.“

Keď už bude po tom, Maren si bude márne želať, aby vtedy vstala a oboch ich pobožkala na drsné líca. Kiežby z nich nespustila oči, keď kráčali k vode v zošitých tuleňích kožiach, otec dlhým krokom a Erik šuchtavo za ním. Kiežby pri ich odchode niečo cítila, kiežby cítila niečo iné než vďačnosť za čas, ktorý bude môcť stráviť osamote s Mammou a Diinnou, za nenútenosť ostatných žien.

Pretože ako dvadsaťročná a s prvou ponukou na sobáš, ktorá prišla pred troma týždňami, sa konečne začala považovať za jednu z nich. Dag Bjørnsson prerábala druhú lodenicu svojho otca na spoločný domov. Kým sa skončí zima, bude dom hotový a oni oddaní jeden druhému.

Vnútri, povedal, a ona zacítila pod uchom jeho teplý, škripavý dych, bude pekné ohnisko a oddelený sklad potravín, aby nemusel chodiť po dome so sekerou ako Pappa. Pri pohľade na ten zlovestný lesk sa jej dvíhal

žalúdok, hoci sekeru držali Pappove starostlivé ruky. Dag to vedel a nebol voči tomu ľahostajný.

Mal plavé vlasy ako jeho matka a jemné črty. Maren vedela, že ostatní muži ich považujú za znak slabosti, no jej to neprekážalo. Neprekážalo jej, že sa širokými ústami dotýkal jej hrdla, keď jej hovoril o plachte, ktorú by mala utkať na posteľ, čo im vyrobí. A hoci nepocítila nič, keď ju váhavo pohladil na chrbte, príliš nežne a vysoko na to, aby to cez tmavomodré zimné šaty vôbec niečo znamenalo, tento dom, ktorý jej bude patriť – tento kozub a posteľ –, jej vyslali do podbrušia impulz. V noci si tisla ruky tam, kde cítila teplo, objímala si boky ľadovými prstami, takými znečitlivenými, akoby ani neboli jej.

Ani Erik s Diinnou nemajú vlastný dom: bývajú v úzkej miestnosti, ktorú Marenin otec a brat pristavali k zadnej stene ich domu. Ich posteľ zaberá celú šírku izby, cez priečku je pritlačená zarovno k tej Mareninej. Počas prvých spoločných nocí si Maren rukami zakrývala hlavu, dýchala do stuchnutej slamy matraca, ale nikdy nepočula viac ako ich dych. Bol to teda zázrak, keď sa Diinne začalo zaokrúhľovať brucho. Dieťa by malo prísť na svet hneď po zime, potom sa už budú v tej nevelkej posteli tlačiť traja.

Keď to pominie, bude si hovoriť: možno mala dávať pozor aj na Daga.

Namiesto toho však vzala poškodenú plachtovinu, rozprestrela ju všetkým na kolená a nezdvihla zrak do vtedy, kým ju vták, zvuk alebo zmena v ovzduší neprivolali k oknu sledovať svetelné divadlo na temnom mori.

V ramenách jej zapraská: priblíži jeden prst, zhrubnutý od ihly, k druhému a pritlačí ich pod vlnenú manžetu rukáva. Pocíti, ako sa jej zježia chĺpky a napne pokožka. Lode stále veslujú, pokojné v neistom svetle, lampy žmurkajú.

A vtom sa more zdvihne, obloha sa spustí nadol, cez všetko sa preženie svetlozelený blesk a na okamih ožiari

čierňavu hrozivým jasom. Mammu svetlo a hluk pritiahnu k oknu, more a obloha burácajú, ako keby sa hora šla rozštiepiť na dvoje, cítia to v chodidlách i chrbtici, Maren sa zuby zaryjú do jazyka a dole hrdlom sa pustí horúci prúd soli.

A potom možno obe spustia krik, no okrem mora a oblohy a všetkých zhltnutých lodných svetiel a člnov, ktoré sa mihajú, víria, prevracajú, lietajú a miznú, nepočuť nič. Maren vybehne von do vetra, kde ju prekvapí, že jej razom premoknú sukne, Diinna na ňu zakričí, aby šla dovnútra, ale zabuchne za sebou dvere, aby nevyhasol oheň. Dážď ju ťaží na pleciach, vietor jej búši do chrbta, päste pevne zovreté, no prázdne. Reve tak hlasno, že jej hrdlo sa z toho bude spamätávať ešte niekoľko dní. Všade okolo nej sa do zlého počasia vrhajú ďalšie matky, sestry, dcéry – temné, dažďom ulízané postavičky, nemotorné ako tulene.

Búrka ustane skôr, ako dôjde do prístavu, vzdialeného len dvesto krokov od domova. Jeho ústa naprázdno zívajú do mora. Mraky sa odkrádajú preč a vlny opadávajú, vzájomne sa opierajú o svoje obzory, zľahka ako sadajúce krdle.

Vardøské ženy sa zhromažďujú na odhryznutom okraji ostrova, a hoci krik niektorých neustáva, Maren ohlušuje ticho. Pred ňou sa rozprestiera prístav hladký ako zrkadlo. Jej sánka visí na pántoch, z jazyka jej po brade stekajú kvapky teplej krvi. Ihlu má zapichnutú v blanke medzi palcom a ukazovákom, rana vyzerá ako úhľadný ružový krúžok.

Ako sa na ten výjav díva, posledný blesk osvetlí nezniesiteľne nehybné more a z jeho čierňavy sa zdvihnú veslá, kormidlá a celý sťažnosť s úhľadne zloženými plachtami, akoby vyvrátilo podmorský les. Po mužoch niet ani stopy.

Je Štedrý deň.

Druhá

Cez noc sa svet prefarbí na bielo. Snehové vločky sa kopia, až zatarasia okná a prahy dverí. Kirke je v ten vianočný deň, prvý deň po tom, temná, ako diera požiera svetlo medzi osvetlenými domami.

Tri dni prežijú snehom odrezané od sveta, Diinna oddelene vo svojej uzučkej izbe, Maren nedokáže dodať sily samej sebe o nič viac ako Mamme. Pod zub nemajú nič len starý chlieb, ktorý sa im na dne žalúdka usádza ako okruhliaky. Potrava v Mareninom vnútri tuhne na kameň a jej telo sa správa tak neskutočne, že si predstavuje, ako ju Mammine tvrdé bochníky tlačia k zemi. Ak nebude jesť, premení sa na dym, ktorý sa zbiera pod strešným odkvapom ich domu.

Drží sa nad vodou tým, že si plní brucho, pokým nebolí, a čo najväčšiu časť svojho tela vystavuje horúčave ohňa. Hovorí si, že všade, kde sa jej oheň dotkne, je skutočná. Zdvihne si vlasy, aby odkryla zafúlanú šiju, rozťahne prsty a dovoľí plameňu olízať ich, vyhrnie si sukne, takže jej opáli vlnené pančuchy a začne sa z nich šíriť zápach pripáleniny. *Tu, a tu, a tu.* Prsia, chrbát a medzi nimi srdce uviazli v zimnej košielke, pevne zviazané dokopy.

Na druhý deň, prvýkrát po rokoch, oheň vyhasne. Vždy ho zakladal Pappa, ony ho len udržiavali, v noci prikladali a každé ráno rozbíjali krustu, aby sa jeho horúce srdce mohlo zhlboka nadýchnuť. O niekoľko hodín sa im na prikrývkach už trbliece námraza, hoci Maren spí s Mammou v jednej posteli. Nerozprávajú sa a ani

sa neprezliekajú. Maren sa zabalí do Pappovho starého kabáta z tuleních koží. Nebol poriadne orezaný a trochu páchne hnijúcim tukom.

Mamma má na sebe Erikov kabát z čias, keď bol ešte chlapec. Zrak má zakalený ako údená ryba. Maren sa ju pokúša prinútiť jesť, no matka sa na posteli len chúli do kľbka a vzdychá ako dieťa. Maren je vďačná za bielobu za oknom a more skryté z dohľadu.

Tie tri dni sú ako jama, do ktorej sa prepadá čoraz hlbšie. Pozoruje, ako sa v tme leskne Pappova sekera. Jazyk jej hrubne a zarastá machom, citlivé miesto, do ktorého si počas búrky zahryzla, je ako špongia, napuchnuté, v strede cíti čosi tvrdé. Hryzie si to a krv v nej prebúdza smäd.

Sníva sa jej o Pappovi a Erikovi, budí sa studená a spotená, ruky má zmrznuté. Sníva aj o Dagovi, ktorého otvorené ústa sú plné klinčov, ktoré zamýšľal použiť na zhotovenie ich postele. Premýšľa, či tu zahynú, či Diinna už náhodou nie je mŕtva, či dieťa v nej stále pláva, či postupne nespomaľuje. Premýšľa, či k nim nezavíta Boh, aby ich presvedčil, že majú žiť.

Obe už zapáchajú, keď ich Kirsten Sørensdatterová na tretí večer príde vyslobodiť. Pomôže im znovu založiť a rozhorieť vytúžený oheň. Keď sa jej podarí prekliedniť si cestu k Diinniným dverám, Diinna takmer zúri, svetlo pochodne zachytáva matný lesk jej ohrnutých pier, obooma rukami si pevne zvierajú vypuklé brucho.

„Do kirke!“ zavelí Kirsten. „Je sobota.“

Dokonca ani Diinna, ktorá neverí v ich Boha, sa neodváža protestovať.

•

Až keď sú všetci zhromaždení v kirke, Maren pochopí: prišli o takmer všetkých mužov.

Toril Knudsdatterová zapáli sviečky, všetky do jednej, a miestnosť sa rozžiari, až Maren štípu oči. V duchu ráta. Predtým bolo mužov päťdesiattri, teraz z nich zostalo len trinásť: dve nemluvňatá, traja starci a zvyšok tvoria chlapci, ktorí boli primáli na člny. Po kazateľovi tiež ani stopy.

Ženy sedia v laviciach na svojich zvyčajných miestach, miesta, kde sedávali manželia a synovia, zívajú prázdnotou. Kirsten im prikáže prísť dopredu. Všetci okrem Diinny poslúchnu ako nemé stádo. Zaplnia tri zo siedmich radov.

„Takéto nešťastia sa stávali aj predtým,“ začne Kirsten. „A straty na mužoch sme prežili.“

„Nikdy sme neprišli o toľkých naraz,“ ozve sa Gerda Folsdatterová. „A nikdy medzi nimi nebol môj manžel. Nikdy tvoj, Kirstenin ani Sigfridin. Nikdy Torilin syn. A teraz všetci...“

Chytí sa za hrdlo a zmlkne.

„Mali by sme sa pomodliť, alebo si zaspievať,“ navrhne Sigfrid Jonsdatterová, no ostatné na ňu jedovato zagáňa. Tri dni sa nevideli a jediné, o čom túžia rozprávať, jediné, o čom dokážu hovoriť, je búrka.

Úplne všetky vardøské ženy pátrajú po znameniach. Búrka bola jedným z nich. Telá, ktoré onedlho vyplávajú, budú ďalším. Gerda však hovorí, že nad veľrybou videla krúžiť len jedného vtáka rybára.

„Robil osmičky,“ povie, pričom ich červenými rukami kreslí do vzduchu. „Jednu, dve, tri, šesť som ich napočítala.“

„Šesťnásobná osmička nič neznamená,“ povie Kirsten odmietavo. Stojí vedľa kazateľnice pastora Gurssona s vyrezávaným stojanom. Opiera sa oň svojou veľkou rukou a jediným znakom nervozity či zármutku je široký palec, ktorým obťahuje rezby.

Jej manžel sa utopil spolu s ostatnými a všetky svoje deti pochovala skôr, ako sa stihli prvýkrát nadýchnuť.

Maren ju má rada, často jej pomáha s povinnosťami, no teraz vidí Kirsten tak, ako ju vždy videli ostatní: ako odlúčenú ženu. Nestojí za kazateľnicou, ale mohla by: hľadí na ne s rozvahou duchovného.

„Tá veľryba plávala hore bruchom,“ povie Edne Gunnsdatterová, s tvárou spuchnutou od slíz, akoby sa niekde udrela. „Jeho biela farba sa pod vlnami jasne vynímala, videla som to.“

„Kŕmila malé,“ namietne Kirsten.

„Vábila našich mužov,“ protestuje Edne. „Šesťkrát s tým húfom rýb oboplávala Hornøyu, aby sme si to istočne všimli.“

„To som si všimla,“ prikývne Gerda a prežehná sa. „Aj ja som to videla.“

„Nevidela!“ zahriakne ju Kirsten.

„Videla som krv, ktorú Mattis pred týždňom vykašlal na stôl,“ nenechá sa odradiť Gerda. „Nedala sa zoškriabať.“

„Môžem ti to prísť očistiť,“ zareaguje Kirsten bez váhania.

„Tá veľryba bola zlé znamenie,“ zapojí sa Toril. K boku sa jej tisne dcéra tak tuho, že vyzerá, akoby ju Toril prišla k sebe svojimi povestne úhľadnými stehmi. „Ak je pravda, čo hovorí Edne, bola k nám poslaná.“

„Poslaná?“ vyhrkne Sigfrid a Maren zbadá, ako sa na ňu Kirsten vďačne otočí v nádeji, že našla spojenca. „Je vôbec niečo také možné?“

Zo zadnej časti kirke sa ozve vzdych a celá miestnosť sa otočí k Diinne, ale tá zakloní hlavu a zatvorí oči. Hnedá pokožka na krku sa jej vo svetle sviečok zlatisto leskne.

„Toto je diablove dielo,“ vyhlási Toril a jej dcéra si pritisne tvár na jej rameno a zdesene vykrikuje. Maren by zaujímalo, aké hrôzy Toril narozprávala svojim dvom prežívším deťom za ostatné tri dni. „Ten má moc nad všetkým okrem Boha. Mohol nám ju poslať. Alebo ju niekto privolať.“

„A dost!“ Kirsten preruší ticho skôr, ako sa stihne prehĺbiť. „Takéto reči ničomu nepomôžu.“

Maren by Kirsten rada podporila, no jediné, čo zamestnáva jej myseľ, je silueta a zvuk, ktoré ju vtedy privolali k oknu. Myslela si, že to bol nejaký vták, ale teraz sa jej ten tvor zdá väčší a ťažkopádnejší, má päť plutiev a pláva bruchom hore. Je neprirodzený. Nedokáže zabrániť tomu, aby vkĺzol do kútikov jej očí, dokonca ani v tomto požehnanom chrámovom svetle.

Mamma sa zamrví, akoby precitla zo sna, hoci svetlo sviečok sa odrážalo od jej nežmurkajúcich očí, odkedy si sadli do lavice. Keď prehovorí, Maren počuje, že dlhé mlčanie sa podpísalo na jej hlase.

„V tú noc, keď sa narodil Erik, sa na oblohe objavilo červené svetlo,“ povie.

„Pamätám si to,“ prisvedčí Kirsten tlmene.

„Aj ja,“ pridá sa Toril. *Aj ja*, pomyslí si Maren, aj keď mala vtedy len dva roky.

„Sledovala som jeho pohyb po oblohe, až kým nespadlo do mora,“ pokračuje Mamma, pričom takmer nehýbe perami. „Celú hladinu ožiarilo krvavou farbou. Bol poznačený – bolo mu to súdené od prvého dňa.“ Zastoná a tvár si skryje do dlaní. „Nikdy som ho nemala pustiť na more.“

To vyvolá u žien novú vlnu bedákania. Ani Kirsten ich nedokáže utíšiť. Plamene sviečok sa prikrčia, keď do miestnosti vnikne prúd studeného vzduchu, a Maren sa stihne otočiť včas, aby videla, ako Diinna uniká z kirke. Slová, ktoré by Maren vedela Mamme ponúknuť, pričom ju jednou rukou objíme, by boli len trpkou útechou: *Nebolo tu preňbo nič, len more.*

Vardø je ostrov, z ktorého akoby ktosi na jednej strane odhryzol. Tam sa nachádza prístav, ostatné brehy sú príliš vysoké alebo skalnaté, aby sa z nich dali spustiť člny. Maren vedela pliesť sieť, skôr ako ubližovať, čítať

počasie, skôr ako milovať. V lete bývajú ruky jej matky posiate drobnými hviezdčkami rybích šupín, mäso vyvesené vonku, kde sa solí a suší ako biele závesy detských plienok, inak by ho museli zabaliť do sobích koží a zakopať, aby sa rozložilo.

Pappa hovorieval, že more určuje charakter ich životov. Vždy žili z jeho milosti a oddávna na ňom umierali. Táto búrka však z neho spravila nepriateľa a v zhromaždení padne reč aj o odchode.

„Mám rodinu v Alte,“ povie Gerda. „Našlo by sa tam dosť voľnej zeme i práce.“

„Tam ich búrka nezasiahla?“ čuduje sa Sigfrid.

„Čoskoro sa to dozvieme,“ odpovie Kirsten. „Predpokladám, že sa z Kibergu ozvú – búrka určite vyčíňala aj tam.“

„Sestra mi dozaista pošle správu,“ prikývne Edne. „Má tri kone a je to len deň jazdy.“

„Nebezpečnej jazdy,“ dodá Kirsten. „More je stále rozbúrené. Musíme im dať čas.“

Maren načúva, ako ostatné hovoria o Varangeri, alebo ešte nezvyčajnejšie o Tromsø, akoby si niekto z nich vôbec vedel predstaviť život v takom vzdialenom meste. Dochádza k drobným nezhodám o tom, kto bude používať na prepravu soby, pretože patrili Madsovi Peterssonovi, ktorý sa utopil po boku Torilinho muža a synov. Toril si očividne myslí, že si ich z toho dôvodu môže nárokovať, no keď Kirsten oznámi, že sa o stádo postará ona, nikto nenamieta. Maren si nevie predstaviť, že by dokázala založiť oheň, nieto ešte sa celú zimu starať o nepokojné stádo. Toril si pravdepodobne uvedomí to isté, pretože svoj nárok stiahne rovnako rýchlo, ako ho vzniesla.

Nakoniec rozhovor ochabne, až ustane. Jediné, na čom sa dohodli, je, že počkajú na správu z Kibergu a vyšlú posla, ak nepríde do konca týždňa.